

TIJDSCRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

17^e Jaargang.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1909

Muntvondst te Hiaure.

Obolen uit 't laatst der 11de eeuw.

De korte inventaris der muntvondst in de groote terp Lutkelaard bij Hiaure 1), (een dorp in West-Dongeradeel, ten Noorden van Dokkum), voorkomende in het 57^e *Verslag van het Friesch Genootschap*, is onjuist. De munten zijn van ouderen datum, dan die beschrijving aangeeft 2).

Het was eene kleine muntvondst, een handjevol geld, dat verloren ging, en dus los tusschen de aarde werd aangetroffen. Er waren slechts eenige sterk geoxydeerde zilverstukjes, enkele tot een klompje aaneengeroest, de meeste niet meer dan fragmenten. Het gelukte, door warm water en een weinig ammonia liquida, de stukjes los te maken, zoodat een achttal tamelijk duidelijke brokstukken verkregen werden. Eén vrij goed bewaard muntje was er

1) *Friesland en dezels gantsche Geleegentheid vertoont in een Geographisch Woordenboek*, te Leeuwarden bij TOBIAS VAN DESSEL, 1736, blz. 171. „Lutkelaard of Lutkeleer, een verstrooide buurt in de Grietenij Westdongeradeel, $\frac{1}{2}$ uur van Hantum ten Zuiden, langs de Ternaarder vaart digt bij Hiaura aan de westkant.”

Tegenwoordige staat van Friesland, te Amsterdam 1785, blz. 205 : „Hiaure of Joure waaronder ook de buurt Lutkelaard behoort, is wel klein van omtrek als alleen voorzien met 12 stemdraagende plaatsen, doch vrij vermogend. Weleer had men hier eenige oude Staten, waarvan thans geene over is.”

2) Zie : 57^e *Verslag van het Friesch Genootschap*, 1884-1885, blz. 5, N°. 227 : „Eenige aan elkander door roest verbonden kleine muntjes of fragmenten van die, zijnde obolen van den bisschop OTTO VAN DER LIPPE of de tweede van Uirecht (1215-1226) of van zijnen voorganger OTTO (VAN GELDER) (OTTO I) (1212-1215), afgebeeld bij v. d. CHJJS, Utrecht, pl. VII, N°. 6-14.”

De terp te Lutkelaard leverde, buiten de munten, ook andere voorwerpen, welke eveneens door den Heer G. TIGLER WIJBRANDI te Veenwouden, lid van het Genootschap, voor de verzamelingen van het Friesch Museum werden afgestaan.

bij. Zij zijn alle zoo broos, dat ze bij den minsten stoot afbrokkelen, sommige zijn zoo murw, dat zij zich tusschen duim en vinger tot poeder laten wrijven.

Gelukkig, dat men muntschatten van eenig belang, die men later hoopte terug te vinden, meestal in een kruikje in de aarde verstopte. De vochtige Friesche bodem is eene ongeschikte bewaarplaats voor dit dunne zilvergeld. Deze muntvondst bewijst, dat het 11e en 12e eeuwsche geld volkomen vernietigd kan worden, wanneer het onbeschermd in den grond geraakt. Misschien is dit eene der oorzaken, dat het vrij zelden wordt opgegraven.

De eerste beschrijver dezer vondst heeft deze munten toegerekend aan bisschop OTTO I of II van Utrecht. Zij behooren echter met vrij groote zekerheid tot de regeering van KOENRAAD VAN ZWABEN, bisschop van het Sticht, (1076-1099).

VAN DER CHIJS heeft in zijn werk 1) eene dergelijke munt afgebeeld naar eene teekening, welke hem uit Kopenhagen werd toegezonden. Het gewicht vermeldt hij niet, hij noemt het stukje denarius. DANNENBERG nam deze afbeelding over 2). Deze numismaten zagen het muntstuk niet in natura. Het gewichtcijfer geeft aan, dat de muntjes uit de vondst te Hiaure obolen zijn. Zij schijnen zeldzaam te wezen. Het omschrift op de door VAN DER CHIJS gereproduceerde munt is: † CVONRADVS I en op het ruggestuk: † VENTVADA = DA † VENTVA = Daventria.

Een viertal dezer munten, welke elkaar aanvullen, lieten wij op pl. V op $2\frac{1}{2} \times$ ware grootte, weergeven. Op de voorzijde, in eenen parelrand, het aanzien borstbeeld van den Stichtschen bisschop, met kruisscepter in de rechter-

1) *De munten der bisschoppen, van de heerlijkheid en de stad Utrecht*, 1859, pl. IV, N°. 7.

2) HERMANN DANNENBERG. *Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit*. Berlin, 1876, Taf. 24, N°. 574.

en kromstaf in de linkerhand. De tonsuur is duidelijk aangegeven, de haartooi wordt gevormd door een boogje van vier bolletjes aan de zijden van het hoofd. De bolletjes zijn van aflopende grootte. Het portret ziet er grappig uit. De keerzijde draagt de gekroonde aanzienste beeltenis van keizer HENDRIK IV 1) ook in parelcirkel. In de rechterhand den kruisscepter, in de linker eene speer. Ook dit borstbeeld is onbeholpen geteekend. De omschriften zijn onduidelijk en gebrekkig. Dat van den voorkant laat zich, met behulp van de aanwezige muntfragmenten, vaststellen als CONRADUS.

Fig. 1	pl. V:	✠	RADVS
„ 2	„ „	✠	V .
„ 3	„ „	. CO . . .	D . .
„ 4	„ „	RADV .
		<hr/>	
		✠ CO -	RADVS

Het omschrift op de keerzijde schijnt denzelfden naam te moeten beduiden. Gelijk omschrift voor beide zijden komt somtijds voor. Naar het model door VAN DER CHIJS afgeteekend, zou de naam van de muntplaats op den achterkant vermeld moeten zijn.

Fig. 1	pl. :	✠ . DN
„ 2	„ .	omschrift ontbreekt.
„ 3	„ .	COODV
„ 4	„ VRO . . .

Deze letterteekens geven geene aanleiding tot eene beslissing. Zij duiden eenigszins den naam „CONRADUS” aan. Met voldoende zekerheid kunnen deze obolen worden toegewezen aan KOENRAAD, bisschop van Utrecht. Naar de groote gelijkenis met het door VAN DER CHIJS vermelde

1) De teekening van dit borstbeeld is kleiner, doch anders geheel in den stijl van den keizerskop op de denariën van bisschop WILLEM VAN PONT (1034-1076). Vergelijk: VAN DER CHIJS, pl. III.

cliché te oordeelen, zouden ze te Deventer gemunt zijn, doch dit blijft onbewezen. De munten weigeren daarover elke verklaring. Fig. 5 geeft de ware grootte aan.

De gravure der stempels is zeer grof en onhandig. Op de vergrootte afbeelding is stempelverschil waarneembaar.

Zilver. Gehalte $78\frac{7}{1000}$ 1). N°. 1. 0.350 gr., N°. 2. 0.360 gr., N°. 3. 0.345 gr., N°. 4. 0.425 gr. en verder 0.295 gr., 0.360 gr., 0.295 gr. en 0.415 gr.

Bij deze muntvondst bevonden zich ook twee obolen van geheel anderen stempel; het waren slechts brokstukken, doch zij konden elkaar completeeren. Met behulp van beide fragmenten maakten wij eene teekening. Zie fig. 6.

In eenen cirkel ziet men de façade van eene kerk met spits dak en twee boogramen. Aan elke zijde van dit hoofdbouw verrijzen twee ronde torens, voorzien van eene poort en gedekt met koepeldak. Een kerkgebouw in Romaanschen stijl. Het omschrift der munt begint met: PIC doch is verder onleesbaar.

Op den achterkant, eveneens in parelcirkel, vertoont zich een gevoet kruis, in welks hoeken een letterteeken II. Sporen van een omschrift, meer niet. Deze obolen vertoonen overeenkomst met de Munstersche penningen en obolen, afgebeeld bij DANNENBERG, pl. 33, N°. 767 en 768. Een gevoet kruis met letters in de hoeken treft men aan op denariën uit de 11e eeuw van Metz, Pfalz, Keulen en Ander-

1) 1 gram van de munt geeft 0.785 gr. zilver. Daar echter niet al het oxyde van de munt verwijderd kon worden, is het gehalte der gave munt denkelyk hooger geweest.

nach 1). Onze munten zullen vrij zeker ook \pm 1050 in de Rijnstreek zijn geslagen. Jammer, dat zij zoo slecht bewaard zijn, dat wij van nadere determineering moeten afzien. Ook te Berlijn, waarheen wij ze aan een ons bekend numismaat opzonden, onthield men zich van eene uitspraak. Men giste: het bisdom Luik 2). Het verdient opmerking, dat het huis des Heeren, al is het in den stijl des tijds, nog steeds het muntstuk versiert, evenals op de tempelmunten van **LODEWIJK** den Vrome en zijne opvolgers.

Zilver, 0.435 gr., 0.295 gr.

De **CONRADUS**-obolen en de tempelmuntjes zijn tijdgenooten van de Friesche obolen van **EGBERT II** (1068-1090). 3)

De muntvondst van Hiaure is belangrijk voor de Friesche muntgeschiedenis, omdat zij ons twee muntsoorten levert, die tegelijk met het Friesche numéraire in omloop waren in deze provincie, aan het einde der elfde eeuw — een tijdperk, waarvan de gegevens over het muntwezen uiterst schaarsch zijn.

Leeuwarden,
Januari 1909.

S. WIGERSMA Hz.

1) Metz zie: **DANNENBERG**, pl. 2, N°. 35-41-42. Pfalz am Rhein: **DANNENBERG**, pl. 13, N°. 302. Keulen zie: **DANNENBERG**, pl. 17, Nos 387-390, pl. 71, Nos. 1524-1526. Andernach zie: **DANNENBERG**, pl. 19, N°. 450.

2) Ofschoon de verpakking zeer zorgvuldig was, is één dezer stukjes gedurende de reis van Berlijn geheel uit elkaar gevallen en als poeder terug ontvangen.

3) Volkomen gave **EGBERT**-obolen wegen: 0.630 gr. en 0.580. Ons best bewaard fragment haalt 0.425 gr. Het gewicht is bij de uitgifte dezer muntsoorten vrij zeker hooger en aan dat der **EGBERT**-obolen gelijk geweest.

1

2

3

4

5